

Menelaum, quam Agamemnonem, ¹⁶ liberum non putavit. Est autem C. Herennius quidam Tribunus plebis, quem tu fortasse ne nosti quidem: tamen potes nosse: tribulis enim tuus est; & Sextus, pater ejus nummos ¹⁷ vobis dividere solebat. Is ad plebem P. Clodium ¹⁸ traducit; idemque fert, ¹⁹ ut universus populus in campo Martio suffragium de re Clodii ferat. Hunc ego accepi in Senatu, ut soleo: sed nihil est illo homine ²⁰ lentius. Metellus est Consul egregius, & nos amat; sed ²¹ imminuit auctoritatem suam, ²² quod habet dicis causa promulgatum illud idem de Clodio. ²³ Auli autem filius, o dii immortales! quam ignavus, ac sine ani-

mo
autem Paris Memmius tam Menelaum contempit, quam Agamemnonem ante contempserat: id est, qui ante L. Lucullo injuriam fecerat, cum ex bello Mithridatico redeuntem tribunus plebis, die ad populum dicta, triumphare aliquandiu prohibuit, idem nunc Marcum, ejus fratrem, non dubitavit offendere. Sed de injuria in Lucium illata, querere aliquis, unde hauriam. Unde, nisi ex historia fonte? Plutarchus in Lucullo. *Idem*

¹⁶ *Liberum non putavit*] Nihili fecit: liberi hominis loco non habuit. *Idem*
¹⁷ *Vobis*] Qui in vestra tribu divisos esset. Sic ep. 16. h. l. *Corradus*.

¹⁸ *Traducit*] Ut adoptione plebeus fiat. Nam, quia tribunatus plebis patricio homini non dabatur, ideo Clodius, qui patriciae gentis erat, ad plebem transire adoptionis jure cupiebat. *Mannius*.

¹⁹ *Ut universus populus*] Hinc patet Herennium tentasse Clodium ad plebem traducere, non recepto more, comitiis scilicet Curiatibus, quibus adoptiones fiebant in alienam familiam, sed Tribuitis, quae ipse vocare solet. Nam ad comitia Curia non universus populus conveniebat, ut ad Centuriata & Tributa, sed urbanus duntaxat. Centuriata autem habere Tribuiti non poterant. Inde fiebat ut Herennius Tribunus plebis non alius quam Tribuitis de Clodio referre cogitaret. Ea autem saepenumero in campo Martio habebantur, cum intra pomerium Curia fierent. *Bosius*.

²⁰ *Lentius*] Ignavus, tardius. *Mannius*.

²¹ *Imminuit auctoritatem*] Quia cum Metellus patricio magistratum gereret, hoc

est, Consul esset, plebeium magistratum pati non debet id sibi juris arrogare, ut de adoptione Tribuitis comitiis fere auderet, quod erat patriciorum duntaxat magistratum, comitiisque Curiatibus, ut diximus, tantummodo fiebat, quae a Tribuitis plebis cogi non poterant. *Bosius*.

²² *Quod habet dicis causa*] Cum de arrogando quopiam agebatur, rogationem ferri oportebat comitiis Curiatibus, ut scilicet populus in curias tribuitus jusse esset ei, qui se arrogandum dabat, in alterius jus & sacra transire. Nam in hujusmodi adoptionibus potissimum sacrorum ratio habebatur. Idcirco comitorum Curiatorum arstri erant Pontifices, ut refert Gellius; quem miror de sacris hereditariis nullum verbum fecisse, cum de arrogationibus ageret, quae comitiis Curiatibus fiebant. Intererat vero, quosque Curiaz, ne sua sacra interirent, neve quis veteribus sacris solveretur. Veruntamen, quia, quod ab universo populo Romano jubebatur, id non minoris erat auctoritatis, immo etiam majoris, quam quod ab urbano tantum, ut in Curias tributo; ideo factum illud de arrogando Clodio Metellus dicis causa promulgatum habebat, cum nihil referre putaret Tribuitis comitiis an Curiatibus, ea rogatio ferret; modo dici posset populum ad legitimum de adoptione ferendam convensisse. Nam *dicis causa* tantum, & ad usurpationem antiquitatis comitia Curia habebantur, cum necesse non videretur ut de arrogatione populus sententiam ferret, nisi quatenus id fuerat a veteribus usurpatum. Quapropter Metellus comitiis Tribuitis populum dicis causa recte rogari posse existimabat. Non diu tamen

mo ²⁴ miles, quam dignus, ²⁵ qui Palicano, sicut facit, os ad male audiendum quotidie præbeat! ²⁶ Agraria autem promulgata est a Flavio, sane levis, eadem fere, quae fuit Plotia. Sed interea ²⁷ πολιτικός ἀνὴρ εἰς ὄψιν quiquam inveniri potest. Qui poterat, familiaris noster (sic est enim; volo te hoc scire) ²⁸ Pompejus togulam pictam silentio tueretur suam. Crassus verbum nullum contra gratiam. ²⁹ Cæteros jam nosti: qui ita sunt stulti, ut amissa Republica ³⁰ publicinas suas fore salvas sperare videantur. Unus est qui curet, constantia magis, & integritate, quam, ut mihi videtur, consilio, aut ingenio, Cato; qui miseros ³¹ publicanos, quos habuit amantissimos sui, tertium jam mensem vexat, neque iis a Senatu responsum dari patitur. Ita nos cogimur reliquis de rebus nihil decernere ante, quam publicanis responsum sit. Quare etiam ³² legationes rejectum iri puto. Nunc vides, quibus fluctibus jactemur: estis ex iis, quæ scriptimus, ³³ tanta etiam a me non scripta perspicias. Revise nos aliquando, & quanquam sunt hæc loca fugienda, quo te voco, tamen fac ut amorem nostrum tanti æstimes, ut eo vel cum his molestiis perfrui velis. Nam ne absens censea-

re,

men in ea sententia permansit. Nam simulac postea intellexit Clodium Tribunatum plebis petere, ei acerrime resistit; atque ut eum ab ea petitione submoveret, palam dicebat, eum more majorum comitiis Curiatibus arrogatum non fuisse, ut refert Dio. *Idem*. *Dicis causa* est persanctorie, & ad speciem, non vere. Varrō: *Dicis causa fiebat quodam, neque item dicitur, neque facta semper*. *Poppo*.

²³ *Auli filius*] L. Afranius.

²⁴ *Miles*] Quod minime milites imitaretur, qui & strenui, & animosi solent esse: Afranius autem ignavus, & sine animo. Vel, *Miles*, quia cum Pompejo diu militaverat. *Mannius*. Legendum, *quam ignavus ac sine animo, milites dignus &c. Muretus*.

²⁵ *Qui Palicano*] Quem Palicanus (de quo supra, ep. 7.) sicut facit, quotidie probibis, maledictissime vexat. *Mannius*.

²⁶ *Agraria*] de qua fufus in epistola, quæ proxime sequitur.

²⁷ Πολιτικός ἀνὴρ εἰς ὄψιν] Civilis & Reim-

publicæ studiosus vir neque in somnis. Proverb. ne per somnum quidem. *Corr*.

²⁸ *Pompejus togulam*] Pompejo victori ex Asia concessam erat, ut ludis Circensibus togula picta, corona aurea, & omni cultu triumphantium uteretur, ut refert Dio lib. 37. & Vellejus lib. 2. Hæc ergo inani gloria Pompejus tacitus fruebatur; neque verbum contra quemquam pro republ. faciebat. *Poppo*.

²⁹ *Cæteros*] Ut Philippum, Hortentium, & Lucullum. *Corradus*.

³⁰ *Piscinarius fore salvas*] Hinc *Piscinarius* vocat ep. seq. & ep. 20. h. l. & ep. 1. lib. 2. *Plin.* 9. cap. 4. & *Varr.* lib. 3. cap. 3. de re Rust. *Idem*.

³¹ *Publicanos*] Vide superiorem epistolam, & Cic. 3. de Off. cap. 22.

³² *Legationes*] Vide supra, epist. 14.

³³ *Tanta etiam*] Cicero scripsit: *Tanta est perspicietas, etiam a me scripta non perspicias. Sed revisi &c. Muretus*.

re, curabo edicendum, & proponendum locis omnibus. ³⁴ Sub lustrum autem cenferi, ³⁵ germani negotiatoris est. Quare cura, ut te quamprimum videamus. Kal. Febr. Q. Metello, & L. Afranio Coss.

³⁴ Sub lustrum] Paulo ante lustrum: quod fiebat omnibus jam censu. Livius lib. I. Servotus Tullius, censu perfecto, instructum exercitum omnem sic, oves, taurisque tribus lustravit: idque conditum lustrum appellatum, quia in conspectu suis factus est. Sub lucem, Virgilius dixit: sub horum pugna, Suetonius: pro; paulo ante. Man.

³⁵ Germani negotiatoris] Quia negotiatores peregrinabantur: &, quanquam censum

audirent Romæ promulgatum, redditum tamen quam maxime poterant diferentes, qui a sua re admodum ægre divellerentur, non nisi sub lustrum veniebant, civibus fere omnibus jam censu. Germani, meri, nimium cupidi, & in lucello supra quam satis est occupati, unde, Germanus ironia. Germana patria, & hujusmodi apud Ciceronem. Idem.

CICERO ATTICO SAL.

XIX. **N**ON modo, si mihi tantum esset otii, quantum est tibi, verum etiam, si tam breves epistolae velim mittere, quam tu soles facere, te superarem, & ¹ in scripto multo essem crebrior, quam tu: sed ad summas, atque incredibiles occupationes meas accedit, quod nullam a me epistolam ad te sine absque argumento ac sententia pervenire. Et primum tibi, ut æquum est, civi amanti patriam, quæ sunt in Republica, exponam: deinde, quoniam tibi amore nos proximi sumus, scribemas etiam de nobis ea, quæ scire te non nolle arbitramur. Atque in Republica nunc quidem maxime Gallici belli versatur metus. Nam Edui, ² fratres nostri, ³ pugnant: Sequani permale pugnant: & Helvetii sine dubio sunt in armis, excursionesque ⁴ in provinciam faciunt. Senatus decrevit, ut Consules duas Gallias sortirentur, delectus haberetur, ⁵ vacationes ne valerent, legati

¹ In scripto] Lege, in scribendo. Mur.
² Fratres nostri] Senatus, cognita Ediorum fide, Fratres, Confanguineosque sepe numero appellaverat. Cæsar, Plutarchus, Strabo, Tacitus, Manutius.
³ Pugnant] Cum Sequanis. Ad extremum Sequani, Germanis mercede conductis, victoria potiti. Cæsar. Idem.
⁴ In provinciam] Scilicet Narbonensem,

nunc Languedoc & Provence. Vide de hac excursionem Cæsar. Commentar. I. de bell. Gall. Greuter.

⁵ Vacationes] In magno tumultu & extrema republica necessitate cum delectus fiebat, etiam illi qui vacationem a militia habebant, ut fenes, valentinarii, opifices nomina dare cogebantur. Popsa.

gati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Gallia civitates, darentque operam, ne ea cum Helvetiis se jungerent. Legati sunt ⁶ Q. Metellus Creticus, & ⁷ L. Flaccus, &, ⁸ τὸ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίου, Lentulus ⁹ Clodiani filius. Atque hoc loco illud non quo præterire, quod, ¹⁰ cum de Consularibus mea prima fors exisset, una voce Senatus frequens retinendum me in urbe censuit. Hoc idem post me Pompejo accidit: ut nos duo, quasi pignora Republicæ retineri videremur. ¹¹ Quid enim ego aliorum in me ¹² ἐπιφρονίματα expectem, cum hæc domi nascantur? Urbanae autem res sic se habent. Agraria lex a Flavio Tribuno plebis vehementer agitabatur ¹³ auctore Pompejo: quæ nihil populare habebat, præter auctorem. Ex hac ego lege, secunda concionis voluntate, omnia illa tollebam, quæ ad privatorum incommodum pertinebant: ¹⁴ liberabam agrum eum, qui P. Mucio, L. Calpurnio Coss. ¹⁵ publicus fuisset: ¹⁶ Syllanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos, & Arretinos, quorum agrum Sylla publicarat, ¹⁷ neque diviserat, ¹⁸ in sua

Tom. VIII.

M possess-

⁶ Q. Metellus Creticus] A Creta paulo ante victa sic dictus. Ep. 8. ad M. Brut. Orat. pro Cn. Planc. & Liv. lib. XCVIII. & XCIX. Corradus.

⁷ L. Flaccus] Pro quo extat Orat. Idem.
⁸ τὸ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίου] In lente unguentum. Proverbum de rebus bonis in te vili consumptis. Mison est legato, quod lens, est Lentulus Clodianus. In eo ergo legationem male collocatam dicit. Ern.

⁹ Clodiani] Carolus Sigonius in Fatis Romanis, ostendit hunc Clodianum fuisse Cn. Cornelium Lentulum, qui Consul fuit anno U. C. 681. cum L. Gellio Poplicola; cui subscribit Stephanus Pighius in Annal. Rom. lib. XVI. Grævius.

¹⁰ Cum mea prima fors exisset] Legati forte aut suffragii electi mittebantur. Tacitus. Historiar. IV. Popsa.

¹¹ Quid enim ego aliorum] Αἰσχρολογία, ne verba illa, nos duo quasi pignora Republicæ retineri videremur, nimis arroganter dixisse videretur. Corradus. Malim, alienorum, hoc est, externorum. Malasp.

¹² Επιφρονίματα] Laudes.

¹³ Auctore Pompejo] Cujus militibus ea lege ager dividitur. Dion. l. 37. Corradus. Solebant legem latari virum magnæ dignationis & auctoritatis producere in Rostra, nonnumquam plures, qui populo funderet,

ut legem hanc, quam erat laior rogaturus, vellet jubere. Is dicebatur auctor. Grævius.
¹⁴ Liberabam] extimebam e lege: possessoribus relinqui volebam. Flavius autem in lege tulerat, ut privati ademptus divideretur populo Romano, eisque tantum pecunia redderetur, quantum pro ejus agri emptio numerasset. Manut.

¹⁵ Publicus fuisset] Qui cum post eos consules privati esset venditus, plebi quasi publicum distribui Cicero volebat. Idem.

¹⁶ Syllanorum hominum possessiones] Victor Sylla donaverat amicis suis eorum agrorum, qui Marium secuti contra ipsum arma tulerant. Idem.

¹⁷ Neque diviserat] Vide Fam. XIII. 4.
¹⁸ In sua possessione] Nam in lege Flavius fuerat, ut, quando coram agri a Sylla publicati fuerant, publice dividerentur. Idem.

possessione retinebam : ¹⁹ unam rationem non rejiciebam , ut ager hac adventitia pecunia emeretur , quæ ²⁰ ex novis vestigalibus per quinquennium reciperetur . Huic toti rationi agrariae Senatus adversabatur , suspicans Pompei novam quandam potentiam quari . Pompejus vero ad voluntatem referendæ legis incubuerat . Ego autem magna cum ²¹ agrariorum gratia confirmabam omnium privatorum possessiones : is enim est ²² noster exercitus , hominum , ut tute scis , locupletium . Populo autem , & Pompejo (nam id quoque volebam) satisfaciebam emptione : qua constituta diligenter , & sentinam urbis exhauriri , & Italiae solitudinem ²³ frequentari posse arbitrabar . Sed hæc tota res interpellata ²⁴ bello refrixerat . Metellus est consul sane bonus , & nos admodum diligit . Ille alter ita nihil est , ut plane ²⁵ quid emerit nesciat . Hæc sunt in Republica , nisi etiam illud ad Rempublicam putes pertinere , Herennium quendam , Tribunum plebis , tribulem tuum , sane hominem nequam , atque egentem , sæpe jam ²⁶ de P. Clodio ad plebem traducendo agere cœpisse . Huic frequenter interceditur . Hæc sunt , ut opinor , in Republica . Ego autem , ut semel ²⁷ Nonarum illarum Decembrium , junctam invidia , ac multorum inimicitis , eximiam quandam , atque immortalem gloriam consecutus sum ; non desisti eadem animi magnitudine in Republica versari , & illam institutam ac susceptam dignitatem tueri . Sed postea quam primum Clodii absolute levitatem , infirmitatemque judiciorum

¹⁹ *Unam rationem*] Unum illud caput Cicero probabat , de pecunia ex novis vestigalibus cogenda , qua emptus ager plebi divideretur . Tulerat enim Flavius , ut vel agri , qui aut tum essent , aut aliquando publici fuissent , vel , si hoc non placeret , alii agri , novorum vestigalium pecunia empti , plebeis agris non habentibus distribuerentur . Secundum caput Cicero probavit . *Idem* .

²⁰ *Ex novis vestigalibus*] Quæ autem erant nova vestigalia ? Bello scilicet proximis annis quaesita , nationibus maxime per Cn. Pompejum in populi Romani potestatem redactis . *Idem* .

²¹ *Agrariorum*] Agripetarum . *Cornad* .

²² *Noster exercitus*] Hoc est , ii , qui no-

bis favent . Infimi enim , & pauperes , ut rerum novarum cupidi , Ciceroem haud omnes amabant , quem scirent in consulari acerbissimum iis fuisse , qui res novas quaesierat . Locupletes contra in oculis ferebant , cujus vigilantia sublatam conjunctionem intelligerent , quam egentes , & perditii cives , divitum torturis infensi , fecissent . *Manutius* .

²³ *Frequentari*] Deductis coloniis .

²⁴ *Bello*] Timore Gallici belli , maximeque Helvetiorum . *Manutius* .

²⁵ *Quid emerit*] L. Afranius emerat consularum : quem tamen ignorare nunc videtur . *Ep* . 13 . *Idem* .

²⁶ *De P. Clodio*] Vide supra , *ep* . 16 .

²⁷ *Nonarum illarum Decembrium*] Quo die supplicium iussit de conjuratis . *Idem* .

rum perspexi ; deinde vidi nostros publicanos facile a Senatu disjungi , quamquam a me ipso non divellerentur : tuam autem beatos homines (hos ²⁸ piscinarios dico , amicos tuos) non obscure potius invidere : putavi , mihi majores quasdam opes , & nimiora præsidia esse quaerenda . Itaque primum eum , qui nimium diu de rebus nostris tacerat , Pompejum adduxi in eam voluntatem , ut in Senatu non semel , sed sæpe , multisque verbis hujus mihi salutem imperii , atque orbis terrarum adjudicaret . Quod non tam interfuit mea , (neque enim illæ res aut ita sunt obscuræ , ut testimonium , aut ita dubiæ , ut laudationem desiderent) quam Reipublicæ , quod erant quidam improbi , qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompejo , ex rerum illarum disensione arbitrentur . Cum hoc ego me tanta familiaritate conjunxi , ut uterque nostrum in sua ratione munitior , & in Republica firmior hac conjunctione esse possit . Odiæ autem illa libidinose & delicatæ juventutis , quæ erant in me incitata , sic mitigata sunt comitate quadam mea , me unum ut omnes illi colant . Nihil jam denique a me asperum in quemquam sit , nec tamen quicquam populare , ac dissolutum : sed ita temperata tota ratio est , ut Reipublicæ constantiam præstem ; privatis rebus meis , propter infirmitatem bonorum , iniquitatem malevolorum , odium in me improborum , adhibeam quandam cautionem , & diligentiam ; atque ita tamen iis novis amicitis implicati sumus , ut crebro mihi vaser ille Siculus insularet Epipharmus cantilenam illam suam :

²⁹ Νῆφε γὰρ μέγιστον ἀπιστεῖν ἀπὸ τοῦ πάντων ὀφειλῶν .

Ac nostræ quidem rationis , ac vitæ quasi quandam formam , ut opinor , vides . ³⁰ De tuo autem negotio sæpe ad me scribis ; cui mederi nunc non possumus . Est enim illud senatus-

M 2 con-

²⁸ *Piscinarios*] Hortensium , Lucullum .

²⁹ *Nips & ubi dicitur*] Q. Cicero in libello de petitione Consularis ita vertit , *Sobrius esse sapientia , non temere credere* . de Pet. Consul. cap. 10 .

³⁰ *De tuo autem negotio*] De exactione

pecuniæ vestigalis a Sicyoniis , quam Atticus suo vel publicanorum nomine urgebat : sed quia senatus-consultum liberis populis , inter quos erant Sicyonii , excipiebatur libertatque a penititatione , ideo illi volebant solvere . *Popma* .

consultum summa ³¹ pedariorum voluntate, nullius nostrum auctoritate factum. Nam, quod ³² me esse ad scribendum vides, ex ipso senatus-consulto intelligere potes. ³³ aliam rem tum relatam; hoc autem de populis liberis, ³⁴ hae causa additum, & ita factum est a P. Servilio filio, qui in postremis sententiam dixit; sed immutari hoc tempore non potest. Itaque ³⁵ conventus, qui initio celebrabantur, jam diu fieri desierunt. Tu si tuis blanditiis tamen a Sicyoniis nummulorum aliquid expresseris, velim, me facias certiore. Commentarium Consularis mei Graece compositum misi ad te: in quo si quid erit, quod homini Attico minus Graecum, eruditumque videatur; non dicam, quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de suis historiis dixerat; se, quo facilius illas probaret Romani hominis esse, idcirco barbara quaedam & *σολωνικα* dispersisse. Apud me si quid erit ejusmodi, me imprudente erit, & invito. Latinum si perfecero, ad te mittam; ³⁵ tertium poema expectato, ne quod genus a me ipso laudis meae pratermittatur. Hic tu, cave, dicas, ³⁶ τίς πατέρ αὐτῆς; si est enim apud homines quidquam, quod potius sit, laudetur; nos vituperemur, qui non potius alia laudemus. Quamquam non ³⁷ ἐγκωμιαστικά sunt haec, sed ἰσοεικῆ, quae scribimus. Quintus frater purgat se multum per literas, & affirmat, nihil a se cuiquam de te secus esse dictum. Verum haec nobis coram summa cura & diligentia sunt agenda;

tu

³¹ Pedariorum] Senatores, qui curules magistratus gessissent, curru in curiam honoris gratia vehabantur: ceteri pedibus ibant: unde Pedariorum nomen. Gellius lib. 5. cap. 18. Manusius.

³² Me esse ad scribendum] Me assidue, dum scriberetur senatus-consultum. Idem.

³³ Aliam rem] Primo relatam est non de populis liberis, sed alia de re, ut ex ipso senatus-consulto potest intelligere: deinde ex sententia Servilii additum est illud, ne liberi populi cogentur solvere. Quod si de populis primo actum esset, ego, qui scirem a Sicyoniis pecuniam tibi deberi, tua causa repugnasset, neque scribendo assuissem. Ep. 1. lib. 2. Idem.

³⁴ Conventus] Hominum, qui senatus-consultum induci cupiebant. Corradus.

³⁵ Tertium poema] Tertium opus de consulari meo. Primum enim commentarius Graece compositus, alter Latinus, tertium poema. Manusius.

³⁶ Τίς πατέρ αὐτῆς] Integer verus sic se habet, τίς πατέρ αὐτῆς, ἢ ἄν ἀνομοκλήτως αὐτῆς; quis patrem laudabit, nisi infelicis filii? Majorum & parentum laudes solent in primis commemorare, qui ipsi, quod laudem mereantur, non fecerunt. Itaque Cicero veretur, ne Atticus sibi laudanti superiorum temporum res gestas, in libro de Consulari & aliis, occinat illud: Τίς πατέρ αὐτῆς &c. Adone ab ingenti & superiorum temporum consuetudine deficiunt; ut sola illa, quae olim gesseris, laudes, quae nunc nihil laudabile facias? Erv.

³⁷ Ἐγκωμιαστικά] Laudatoria.

tu modo nos revise aliquando. Cossinius hic cui dedi literas, valde mihi bonus homo, & non levis, & amans tui visus est, & talis, qualem esse eum tuae mihi literae nuntiant. Idibus Marr.

CICERO ATTICO SAL.

XX. CUM e¹ Pompejano me Romam recepissem a. d. iv Idus Maii, Cincius noster eam mihi abs te epistolam reddidit, quam tu Idib. Febr. dederas ei. Nunc epistolam literis his respondebo. Ac primum, tibi perfectum esse judicium de te meum, laetor; deinde, te in iis rebus, quae mihi asperius a nobis, ² atque a nostris, & injucundius acta videbantur, moderatissimum fuisse, vehementissimam gaudeo; idque neque amoris mediocris, ³ & ingenii summi, ac sapientiae judico. Qua de re cum ad me ita suaviter, diligenter, officiose, & humaniter scripseris, ut non modo te hortari amplius non debeam, sed ne expectare quidem abs te, aut ab ullo homine tantum facilitatis, ac mansuetudinis potuerim; nihil duco esse commodius, quam de his rebus nihil jam amplius scribere. Cum erimus congressi; tum, si quid res feret, coram inter nos conferemus. Quod ad me de Republica scribis, disputas tu quidem & amanter, & prudenter; & a meis consiliis ratio tua non abhorret. Nam neque de statu nobis nostrae dignitatis est recedendum, ⁴ neque sine nostris copiis intra alterius praefidia veniendum: & ⁵ is, de quo scribis nihil habet amplum, nihil excelsum, nihil non summum, atque populare. Veruntamen fuit ratio mihi

¹ Pompejano] Fuit oppidum, cui nomen Pompeji, quod Sarno amne alluebatur. Nunc rudera. Plin. *Har.* novissima editionis Tom. I. p. 134.

² Atque a nostris] Videtur esse quaedam *ἀνομοκλήτως*, vel *ἀνομήτως*, hoc modo, a nobis, atque ideo a nostris: vel a nobis, id est, a nostris. Significat autem Q. Fr. & Pompeianam. Ep. 17. h. l. *Corr.*

³ Et ingenii] Fortasse, ac ingenii. Mur.
⁴ Neque sine nostris copiis] Non debeo

Pompeji amicitiam tantis facere, ut veteres amicorum copias negligant, sine quibus intra alterius praefidia venire, id est, uni Pompejo me totum credere, tutum non est. Sic igitur faciam: firmabo, ut indicit, meas opes amicitia Pompeji: & tamen, quia non unius fidei sunt omnia committenda, veterum amicorum praefidia non dimittam. Haec sunt enim copiae nostrae. Manusius.

⁵ Is, de quo scribis] Pompejus.

hi fortasse ad tranquillitatem meorum temporum non inutilis; sed mehercule Reipublica multo etiam utilior, quam mihi, civium improborum impetus in me reprimi, cum hominis amplissima fortuna, auctoritate, gratia fluctuantem sententiam confirmassem, & ⁶ a spe malorum ad meum rem laudem convertissem. Quod si cum aliqua levitate mihi faciendum fuisset, nullam rem tanti aestimassem; sed tamen a me ita acta sunt omnia, non ut ego illi assentiens levior, sed ut ille me probans gravior videretur. Reliqua sic a me aguntur, & agentur, ut non committamus, ut ea, quæ gessimus, fortuito gessisse videamur. ⁷ Meos bonos viros, illos quos significas, & eam, quam mihi dicis obtigisse, ⁸ σπάρτω, non modo nunquam deseram; sed etiam, si ego ab illa deseram, tamen in mea pristina sententia permanebo. Illud tamen velim existimes, me hanc viam optatum ⁹ post Catuli mortem nec præsidio ullo, nec comitatu tenere. Nam, ut ait ¹⁰ Rhinton, ut opinor,

¹¹ Οἱ μὲν παρ' ἑδὲν εἶπεν, οἷς δ' ἑδὲν μὲν εἶ.

Mihi vero ut invident ¹² piscinarii nostri, aut scribam ad te alias, aut in congressum nostrum reservabo. A Curia autem nulla me res divellet: vel quod ita rectum est; vel quod rebus meis maxime consentaneum: vel quod, a Senatu quanti fiam, minime me poenitet. ¹³ De Sicyoniis, ut ad te scripsi antea, non multum spei est in Senatu. Nemo est enim jam, qui queratur. Quare, si id expectas, longum est: alia via, si qua potes, pugna. Cum est actum, neque

⁶ A spe malorum] Speraverant enim improbi homines contentiones mihi fore alligam cum Pompeio ex rerum, quas in consuluatuleram, disensione. *Manutius.*
⁷ Bonos viros] Quos paulo ante suas Copias vocavit. *Meos*: alii, *eos*. *Idem.*
⁸ σπάρτω] Rem, quam senel tuendam suscepit, nunquam deseram. Adagium est in Suida, & Plutarcho, σπάρτω διαχέω, τὸ ἄπο ἑδὲν, de his, quibus, cum fortune munere contigisset, ut Spartæ nascerentur, degenerare a tam nobilis patriæ testata virtute sine magno dedecore non liceret. *Idem.*

⁹ Post Catuli mortem] Q. Catulus, M. Cato, & M. Cicero in defendenda Reipublica

libertate, & tuendis optimatum partibus mire consentiebant, ut scribit Plutarchus in Crasso. Ex his Catulus paulo ante obierat. *Papianus.*
¹⁰ Rhinton] Poeta comicus Tarentinus: de quo Suidas. *Manutius.*

¹¹ Οἱ μὲν παρ' ἑδὲν εἶπεν, οἷς δ' ἑδὲν μὲν εἶ] Iambicus senarius. Latine sic: *Alii quidem prope nihil sunt, alii autem non nihil cura est.* Qui me, inquit, recte sententem adjuvare, & in optimatum via pergentem fortitan sequi vellent, infirmi ab auctoritate non possunt; qui possent, negligunt. *Idem.*

¹² Piscinarii] Horrensus, Lucullus.
¹³ De Sicyoniis] Epistola superiore.

neque animadversum est ¹⁴ ad quos pertineret; & raptim in eam sententiam pedarii cucerunt. Inducendi senatus consulti maturitas non sum est: quod neque sunt, qui querantur; & multi partim ¹⁵ malevolentia, partim opinione æquitatis delectantur. Metellus tuus est egregius consul. Unum reprehendo, quod otium e Gallia nuntiari non magnopere gaudet. Capit, credo, triumphare. Hoc vellem mediocrius. Cætera egregia. Auli vero filius ita se gerit, ut ejus Consulatus non Consulatus sit, sed Magni nostri ¹⁶ ὑπάτιου. De meis scriptis, misi ad te Græce perfectum Consulatum meum. Eum librum L. Cossinio dedi. Puto te Latinis meis delectari; huic autem ¹⁷ Græco Græcum invidere. Alii si scriperint, mitteamus ad te; sed, mihi crede, simul atque hoc nostrum legerint, nescio quo pacto retardantur. Nunc (ut ad rem meam redeam) L. Papius Pætus, vir bonus, amatorque noster, mihi libros eos, quos ¹⁸ Serv. Claudius reliquit, donavit. Cum mihi, ¹⁹ per legem Cinciam licere capere, ²⁰ Cincius amicus tuus diceret, libenter dixi, me accepturum, si attulisset. Nunc, si me amas, si te a me amari scis, enitere per amicos, clientes, hospites, libertos denique, ac servos tuos, ut ²¹ scheda ne qua depereat. Nam & Græcis his libris, quos suspicor, & Latinis, quos scio illum reliquisse, mihi vehementer opus est. Ego autem quotidie magis, quod mihi de forensi labore temporis datur, in iis studiis conquesco. Per mihi, per, inquam, gratum feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in his rebus, quas me valde velle arbitra-

ris:

¹⁴ Ad quos pertinet] Non animadversum est, illud, de populi libertate, addi sine multorum damno non posse. Hac iterum, & planius epist. 1. lib. 2. *Manutius.*

¹⁵ Malevolentia] In creditores. *Æquitatis*: in debitores, qui cum liberi sint, æquum non videtur eos cogi. *Idem.*

¹⁶ ὑπάτιου] Macula, culus.

¹⁷ Græco Græcum] Libro Atticum. *Man.*

¹⁸ Serv. Claudius] Libri vulgati nonnulli *Clodium*, mutatione non necessaria: idem enim nomen Grammatici celeberris: & Serv. Claudium, ut Cicero hic, nominat Gellius lib. XIII. cap. 21. Serv. Clodium Plinius lib. XXXIII. cap. 4. & Suetonius in libro de cla-

ris Grammaticis. Fuit autem frater Papii Pæti, aut consobrini, aut ex eadem matre, diverso patre: de quo in epist. ad Pætum. *Papianus.*

¹⁹ Per legem Cinciam] Quæ erat de donis & muneribus. *Jocatur, Manutius.*

²⁰ Cincius] Hic Attici negotia Roma procurabat. *Epist. 6. Idem.*

²¹ Scheda] Est a Græco σπῆδα, & hoc a σπῆδα, unde & σπῆδιον, schedium. Vide Pessum in *Schedia*. Grævius. *Schedia* est plana charta ex scapo revulsa, quibus committebant veteres quicquid subito commemorabant, ut emendatam postea in mundiore chartam scriberetur. *Salm.*

ris : ipsiusque Pati tibi negotia commendo de quibus tibi ille agit maximas gratias : & ut jam invisas hos, non solum rogo ; sed etiam suadeo .

EPISTOLARUM
AD ATTICUM
LIBER II.
CICERO ATTICO SAL.

I. **K**ALENDIS Jun. eunti mihi Antium, & gladiatores M. Metelli cupide relinquenti, venit obviam tuus puer. Is mihi literas abs te, & commentarium Consularis mei Græce scriptum reddidit : in quo lætatus sum, me aliquanto ante de iisdem rebus Græce item scriptum librum L. Cossinio ad te perferendum dedisse. Nam, si ego tuum ante legissem, furatum me abs te esse diceres. Quanquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi, atque incompta visa sunt : sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant ; & ut mulieres, ideo bene olere, quia nihil olebant, videbantur. Meus autem liber totum Hocratis ³ *μυροθήκων*, atque omnes ejus ⁴ discipulorum arculas, ac nonnihil etiam ⁵ Aristotelia pigmenta consumpsit : quem tu Corcyræ, ut mihi aliis literis significas, ⁶ strictim attigisti ; post autem, ut arbitror, a Cossinio accepisti ; quem tibi ego non essem ausus mittere, nisi eum lente ac ⁷ fastidiose probavissem. Quanquam ad me rescripti jam Rhodo Posidonius, se, nostrum illum ⁸ *ὑπόμνημα* cum
Tom VIII. N lege

¹ Antium] Ubi domum habebat. Vide ep. 8. lib. IV. *Corradus*.

² Mulieres] Vetus illud in mulieres odoratis unguentis non uentes: *Ideo bene olere, quia nihil olent*. Quod est apud Plautum in *Mollæria*. *Manutius*.

³ *Μυροθήκων*] Unguentariam thecam.

⁴ *Discip.*] Theopompi, Ephori, &c.

⁵ *Aristotelis*] Quæ præcipit Aristoteles, in tertio præsertim libro *Rhetor*.

⁶ *Strictim attigisti*] Cursum legitimi, nihil videlicet ab aliis: (jam enim divulgatus erat; siquidem & Posidonius eum Rhodi legerat, ut infra proxime) post autem eum, opinor, accepisti, quem ego L. Cossinio dederam. *Manutius*.

⁷ *Fastidiose*] Cum omnia in eo diligentissime examinasset, usque ad fastidium. *Idem*.

⁸ *ὑπόμνημα*] Commentarium.